

Prof. dr hab. Marian Szczodrowski
ul. Moniuszki 17/7
80-274 Gdańsk

Ocena rozprawy doktorskiej
mgr Janiny Stroisz pt. *Kontrastive Analyse der usuellen Wortverbindungen*
in der Wirtschaftssprache im Deutschen und im Polnischen

Dysertacja doktorska składa się z przedmowy (s. 7-8), wstępu (s. 9-15), pięciu rozdziałów (s. 16-204), oceny wyników (s. 205-207), streszczenia (s. 208-209), spisu skrótów (s. 210), bibliografii (s. 211-224), aneksu (s. 225), zestawu wyników metaforycznych związków wyrazowych (s. 225-227), typów ekwiwalencji związków wyrazowych (s. 228-234) i streszczenia (s. 235-260).

Przedmiot badań niniejszej rozprawy stanowią analiza i interpretacja stosowanych związków wyrazowych w tekstach ekonomiczno-gospodarczych języka niemieckiego i polskiego. Autorka podejmuje i rozstrzyga kwestie powyższych związków w ujęciu bilingwalno-konfrontatywnym i -kontrastywnym w celu zaprezentowania i scharakteryzowania ich istoty i właściwości strukturalnych w tych dziedzinach, w których używa się języka specjalistycznego.

Treść pierwszego rozdziału pracy pt. **Zur Definition der Phraseologie** (s. 16-35) poświęcony jest objaśnieniu pojęcia frazeologii *sensu lato*, jej rozwoju jako subdyscypliny lingwistyki, a także właściwościom pojęciowym frazeologizmów (s. 20 i n.) oraz ich klasyfikacji (s. 28 i n.). Autorka nawiązuje przede wszystkim do dwóch definicji frazeologizmów, ujmujących zespół ich właściwych cech, a mianowicie do definicji Fleischera (1997), który wyróżnia w ich zakresie idiomatyczność, stabilność, leksykalizację i reproduktywność, oraz Burgera (2010), wyliczającego następujące właściwości: polileksykalność, stałość i idiomatyczność.

W drugim rozdziale **Zum Stand der Forschung** (s. 36-92) Doktorantka zaznacza, iż w tej części rozprawy dokonuje skróconego przeglądu zasadniczych zagadnień konstytuujących tzw. konfrontatywną frazeologię. Przytacza więc ogólne kwestie jej rozwoju i odrębności lingwistycznej, poglądy licznych teoretyków na różne jej aspekty badawcze (także z zakresu kulturologii). Następnie odnosi się do znaczenia frazeologizmów w fachowych tekstach ekonomiczno-gospodarczych, przedstawiając takie aspekty, które przyczyniły się do rozwoju badań w dziedzinie językowo-specjalistycznej frazeologii (s. 40 i n.). Charakteryzując zakres kontrastywnych badań frazeologicznych, zwraca uwagę na określenia pojęciowe i wypracowaną terminologię (s. 46 i n.), ich zakres, typy ekwiwalencji (s. 52 in.), a w morfologiczno-syntaktycznym podziale wyróżnia frazeologizmy rzeczownikowe, przymiotnikowe, przysłówkowe i werbalne (s. 61-70). Zagadnienia te omawia Autorka dokładniej, gdy wyszczególnia frazeologiczne osobliwości ekonomiczno-gospodarczego języka, a mianowicie idiomatyczność specjalistycznych zwrotów, ich rodzajów i morfologiczno-syntaktycznych struktur (s. 72-76). Dopełnieniem powyższych kwestii jest wyjaśnianie istoty kolokacji w języku fachowym na płaszczyźnie conceptualnej, leksykalnej, pragmatycznej i syntaktycznej (s. 78-83). Rozdział kończy się krótkim wyliczeniem specyfiki niemiecko-polskich badań frazeologicznych (s. 83-92).

Rozdział trzeci pt. **Phraseologismen in den Presstexten und ihre Funktion** (s. 93-103) traktuje o relewancji frazeologizmów w tekstach prasowych jako specyficznej formy międzyludzkiej komunikacji. Ich funkcje wyrażają się w wyeksponowaniu określonej

informacji w sposób ekspresywny (Fleischer), ekspresywno-emocjonalny (Duhme). Charakterystyczne terminy frazeologiczne, ich złożenia w użytych zwrotach, a także figury stylistyczne niejako potęgują wartość informacji tekstu. W odniesieniu do czynników konstytuujących frazeologizmy i ich stosowania w prasie zwraca się uwagę na zagadnienia modyfikacji (s. 97 i n.) i leksykalno-gramatycznych wariacji (s. 100 i n.).

W czwartym rozdziale **Auswahl der Korpora** (s. 104-118) prezentuje Autorka wykorzystane w badaniach empirycznych prasowe źródła z okresu 2010 - 2013; są to niemieckie gazety (także online) *Frankfurter Allgemeine Zeitung* i *Wirtschaftswoche* oraz polskie czasopisma *Gazeta Wyborcza*, *Dziennik Gazeta Prawna* i *Rzeczpospolita*. Zwraca uwagę na występowanie tych samych wyrażen specjalistycznych nie tylko w języku ogólnym, lecz także fachowym, co przysparza niekiedy trudności w ich jednoznacznej identyfikacji semantycznej.

Treść piątego rozdziału pt. **Phraseologische Besonderheiten in wirtschaftlichen Presstexten** (s. 119-204) stanowi własny empiryczny wkład Doktorantki do przeprowadzonej analizy i oceny stosowanych frazeologizmów w wybranych tekstach prasowych. W teoretycznych dyskusjach na temat frazeologizmów podnosi się problem idiomatyczności, a w rozważaniach na temat ich struktur wskazuje się na częściową lub pełną idiomatyczność (s. 119-123).

Dobrze przedstawionym i zinterpretowanym zagadnieniem są tzw. frazeologiczne szeregi, składające się – według Fleischera (1977) – przynajmniej z dwóch komponentów bazowych i przynależące do różnych klas wyrazów. Palm (1977) wyraża pogląd, iż frazeologiczne szeregi zawierają wspólny dla danego związku wyrazowego komponent bazowy. Istotne jest również i to, że składniki mogą przynależeć do różnych części mowy, a najczęściej są to rzeczowniki, następnie czasowniki, przymiotniki, przysłowki (Duhme 1991).

Wybrane z tekstów ekonomiczno-gospodarczych przykłady sklasyfikowano według nominalnych komponentów bazowych, uwzględniając jednocześnie ich bilingwalną kontrastowość. Zachowano następującą kolejność analizowanych leksemów jako elementów bazowych połączeń wyrazowych (s. 145-195): *Wirtschaft* (gospodarka), *Börse* (giełda), *Geld* (pieniądze), *Geschäft* (interes), *Handel* (handel), *Kasse* (kasa), *Kurs* (kurs), *Kredit* (kredyt), *Markt* (rynek) i *Preis* (cena).

Z analizy materiałów prasowych wynika, że rzeczowniki i czasowniki wyraźnie dominują jako składniki związków wyrazowych w tekstach ekonomiczno-gospodarczych. Klasyfikacja morfologiczno-syntaktyczna przymiotników uzupełnia analizowany materiał. Tu podkreśla się ich fachowo-specyficzne znaczenie w języku ekonomiczno-gospodarczym. Autorka bada ponadto czasowniki i ich różne związki wyrazowe, atrybutywno-rzeczownikowe konstrukcje i frazemy jednowyrazowe.

W szczegółowej i merytorycznej interpretacji utrwalonych związków wyrazowych w tekstach o tematyce specjalistycznej wyłaniają się, między innymi, następujące konkluzje: (1) te same zwroty dają się ująć zarówno w języku niemieckim, jak i w polskim w różnych frazach, np. werbalnej lub nominalnej, (2) niektóre związki wyrazowe w obu językach cechują się zgodnością morfologiczno-syntaktyczną i semantyczną (ta sama właściwość dotyczy niektórych frazemów), (3) możliwość wymiany stosownego ekwiwalentu semantycznego, (4) możliwość substytucji wyrazu o pełnej lub częściowej ekwiwalencji semantycznej, (5) wyrażenia w obu językach wskazują na leksykalne różnicowania i morfologiczne podobieństwa, (6) zrozumienie niektórych połączeń wyrazowych jest możliwe przez ich opisanie, (7) w jednym języku istnieją jeden lub dwa częściowe ekwiwalenty semantyczne, (8) identyczność złożonych konstrukcji imiesłowowych pod względem leksykalnym i morfosyntaktycznym, (9) czynnikami warunkującymi trafne zrozumienie związków

wyrazowych są kontekst sytuacyjny, wiedza społeczno-kulturowa, stan kompetencji językowej, wartość informacyjna połączeń wyrazowych w języku ogólnym i fachowym itp.

O innych powyższych zagadnieniach w ujęciu liczbowym i procentowym informuje Autorka w punkcie siódmym pracy pt. **Auswertungen der Ergebnisse** (205-207).

Rekapitulując treść recenzowanej dysertacji doktorskiej, podkreślić należy, iż Janina Stroisz jest dobrze przygotowana do podjętego zadania, co skutkuje jego dokładnym wykonaniem i merytorycznym opracowaniem. Wybrała te teorie lingwistyczne, które korespondują z Jej zagadnieniami badawczymi. Zdobyta wiedza teoretyczna z tych dziedzin językoznawstwa, których zagadnienia wiążą się z rozpatrywanymi w pracy kwestiami, jest rzetelna, a co najważniejsze potrafi ją zastosować w swoich badaniach i ocenie uzyskanych rezultatów.

Część druga rozprawy ma charakter analityczno-syntetyczny. Wybrany materiał językowy poddany zostaje badaniom elementów językowych, składających się na utrwalone w określonej wspólnocie niemieckojęzycznej i polskojęzycznej związki wyrazowe w tekstach ekonomiczno-gospodarczych. Przeprowadzone badania cechuje gruntowne postępowanie, trafna i (niekiedy) dogłębna interpretacja morfologiczno-semantyczna zarówno samych związków wyrazowych, jak i ich usytuowania w szerszym kontekście językowym.

Doktorantka zwraca również uwagę na różnorodność związków wyrazowych, stosowanych w fachowych tekstach ekonomiczno-gospodarczych języka niemieckiego i polskiego, a tym samym podkreśla ich określoną odmienną semantyczną w użyciu codziennego języka.

Uwaga ogólna

Poddaję pod dyskusję tłumaczenie wyrazu **usuell** w temacie rozprawy (zob. ... *der usuellen Wortverbindungen* na język polski w formie ... stałych związków wyrazowych. Otóż usuell, wyraz pochodzenia obcego (lat.-fr.), znaczy w języku niemieckim: gebräuchlich, üblich, landläufig (por. słowniki wyrazów obcych). Dokładny (wierny) ekwiwalent wyrazu usuell w języku polskim brzmi: używany, utarty, zwyczajowy (także występujący, utrwalony). I takie formy tłumaczeń spotyka czytelnik w Streszczeniu (zob. s. 248, 252 i passim), a w tekście dysertacji stosuje się też następujące określenia związków wyrazowych: ... die feste Wortverbindung ... (s. 118 i 131). Wyraz *stały* cechuje się specyficzną semantyką w określonym kontekście i językowym, i sytuacyjnym. Ponadto Doktorantka przyjmując tezę, „..., iż nie tylko język ogólny ulega zmianom, lecz również język fachowy” (s. 247), tzn. w danym okresie jest (może być) także zmienny. Trudno więc zaakceptować wersję tłumaczenia w postaci ... analiza stałych związków wyrazowych

Zauważone błędy i niedociągnięcia w pracy:

- Skoro praca jest napisana w języku niemieckim, należałoby zachować tę zasadę wobec wszystkich punktów w spisie treści; tu ostatni punkt – Streszczenie (s. 6) – sformułowano w języku polskim
- ... der Europäischen ... (s. 8)
- brak interpunkcji przed ... sondern: ... nur alltägliche ... (s. 8), ... das Sprachwissen ... (s. 13), ... nur Fachleute (s. 71), ... der Idiomatizität ... (s. 79), ... phraseologische Bedeutung ... (s. 98), ... *Klemme* ... (s. 142), ... der Explizität ... (s. 162), ... den Wortkomponenten ... (s. 203), oraz w zwrotach ... zarówno ... jak i ... (s. 243, 248, 252), a także w zdaniach: ... które jednak ... związki wyrazowe ... (s. 244), ... do obu badanych języków ... (s. 251), W związku z powyższym ... (s. 257)

- inne kwestie: błąd w numeracji podpunktu: jest 3.3.4, powinno być 3.3.5. Morphologisch ... (s. 61), ... folgend ... (s. 49 i 77) ..., ... Eins-zu-Eins-Entsprechung ... (s. 51), ²⁶⁰ Vgl. Ebd. ... (s. 82, 144), ... Gazeta Prawdas ... (s 105), ... gemeint wird ... (S. 124), ... eine Sprachvergleichende Untersuchung ... (s. 145), ... *niemiecko polskich* ... (s. 219), ... *in der deutsch polnischen* ... (s. 221), ... *in der polnisch deutschen* ... (s. 222), ... w oparciu o ... (s. 241 i 243).

Niniejszym stwierdzam, że przedłożona rozprawa doktorska **mgr Janiny Stroisz** spełnia warunki art. 26 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym (Dz. U. nr 65/2003, poz. 1365) i tym samym uzasadnia wniosek o dopuszczenie Jej do dalszych etapów przewodu doktorskiego i do publicznej obrony.

Gdańsk, 2015-05-28

Prof. zw. dr hab. Marian Szczodrowski

